

V dňoch 7.—9. októbra 1976 usporiadal Ústav filozofie a sociológie SAV — sekcia filozofie v Dome vedeckých pracovníkov v Smoleniciach interdisciplinárnu vedeckú konferenciu na tému *Marxizmus a štrukturalizmus*. Konferencie sa zúčastnili zástupcovia spoločenskovedných pracovísk SAV, Katedry filozofie FFUK, ústavov marxizmu-leninizmu, Vysokej školy politickej ÚV KSS, ako aj Ústavu filozofie a sociológie ČSAV.

Cieľom konferencie bolo objasniť a kriticky prehodnotiť základné východiská štrukturalizmu ako filozofickej doktríny. V takomto chápaní štrukturalizmus predstavuje filozoficko-metodologickú idealistickú koncepciu, ktorá pokladá kategóriu štruktúry za základný a určujúci pojem celého kategoriálneho systému vied. Absolutizáciou metód štruktúrnej analýzy sa štrukturalizmus stavia proti dialektickému materializmu ako metodológii vedeckého bádania a zovšeobecňovania. Súčasne s kritickým rozborom štrukturalizmu ako filozoficko-metodologickej koncepcie sa konferencia zamerala na analýzu štruktúrnych metód, používaných v jednotlivých vedných disciplínach pri skúmaní určitých javov špecifickej povahy, ako aj na hľadanie možnosti využitia týchto metód v systéme marxistickej dialektiky a metodológie.

Hoci išlo o interdisciplinárnu problematiku predovšetkým z oblasti spoločenských vied, konferencia sledovala aj ďalší cieľ. Mala objasniť a riešiť problémy spoločné viacerým spoločenskovedným disciplínam a súčasne integrovať vedeckú výskumnú prácu v takej aktuálnej oblasti bádania, ako je výskum štruktúr, metód štruktúrnej a systémovej analýzy atď.

Konferenciu otvoril člen korešpondent SAV Vladimír Čirbes, vedúci Oddelenia Predsedníctva SAV pre riadenie spoločenskovedných pracovísk. Vo svojom úvodnom slove zdôraznil úlohu spoločenských vied po XV. zjazde KSČ v zápase o uplatnenie vyšších nárokov na efektívnosť a kvalitu činnosti ľudí vo všetkých oblastiach života spoločnosti. Spoločenské vedy musia vytvárať kvalifikovanú teoretickú základňu, schopnú poskytovať nevyhnutné poznatky pre riešenie zložitých problémov ďalšieho rozvoja socialistickej spoločnosti. Z toho však vyplýva, že spoločenské vedy sa nemôžu orientovať len na svoje vnútorné problémy, ale súčasne ako teoretický odraz podstaty sociálnej skutočnosti a zákonitosti jej vývoja musia sa rozvíjať v dialektickej jednote s touto skutočnosťou, v organickej väzbe s riešením aktuálnych problémov našej spoločnosti. Zárukou organickej spätosti spoločenských vied s revolučnou prestavbou spoločnosti aj naďalej zostáva marxizmus-leninizmus ako spoločná svetonázorová, ideovoteoretická a metodologická báza celého komplexu spoločenských vied. Preto je nevyhnutné, aby spoločenské vedy stále zdokonaľovali svoju marxisticko-leninskú ideovú a metodologickú výzbroj a uplatňovali progresívnejšie prístupy k riešeniu a organizácii vedeckovýskumnej práce.

V ďalšej časti vystúpenia V. Čirbes poukázal na dôležitosť tvorivého uplatňovania marxisticko-leninskej metodológie pri analýze spoločenských procesov, ale aj pre ďalší rozvoj samých spoločenských vied. Na jej základe sa môžu pozitívne riešiť konkrétne metodologické otázky vo vývine spoločenských vied a súčasne sa môže realizovať fundovaná kritika rôznych nemarxistických teoretických koncepcií a ich metodologických východísk. Z nášho hľadiska ide najmä o také, ktoré mali v našom vedeckom myslení

v minulosti určitú úlohu a majú teda istú tradíciu, ale aj o také, ktoré u nás v krízovom období propagovali zástancovia revizionizmu. Preto bude potrebné venovať väčšiu pozornosť spoločným vedeckým podujatiam, zameraným na riešenie metodologickej problematiky spoločenských vied, na ktorých by dochádzalo k plodnej konfrontácii názorov, ale aj ku kritickému prekonávaniu recidív určitých nemarxistických koncepcií. Integrujúcu úlohu tu musí mať marxisticko-leninská filozofia, pretože len prostredníctvom nej sme schopní vystihnúť kvalitatívnu špecifickosť a mnohotvárnosť sociálnej reality a vnútorné zdroje jej samopohybu. Marxistická filozofia tvorí a bude naďalej tvoriť spoločný svetonázorový, gnozeologický a všeobecnometodologický základ všetkých vied.

Hlavný referát na tému *Marxizmus a štrukturalizmus* predniesol akademik A. Sirácky, riaditeľ Ústavu filozofie a sociológie SAV. V úvode svojho referátu zdôraznil potrebu spolupráce rôznych vied so zameraním na komplexnú tímovú prácu, ktorá by mala riešiť zložité problémy rozvinutej socialistickej spoločnosti. Aby teoretická práca komplexu spoločenských vied, ktoré riešia nastolené úlohy diferencovane, vyústila do spoločných teoretických záverov, je potrebné hlboko a tvorivo, s preferenciou spoločensky a ideologicky závažných problémov rozvíjať marxisticko-leninskú teóriu. Z tohto aspektu považuje autor za nevyhnutné pristupovať k analýze a kritickému prehodnoteniu základných východísk, ako aj podstaty štrukturalizmu.

Štrukturalizmus ako „celistvá filozofická“ koncepcia je podľa autora smer idealistický a vo svojich spoločensko-politických dôsledkoch vyslovene anti-komunistický, k čomu prispieva jeho antihistorizmus, antimaterializmus a antidialektika. Filozofický charakter štrukturalizmu spočíva v podstate v mystifikácii objektívneho sveta, v metafyzickej absolutizácii duchovnej stránky myslenia i v synchronizácii teoretických a metodologických aspektov vedeckého myslenia. Aj keď sa štrukturalizmus vyhlasuje za „novú filozofiu“, za „nový svetonázor“, za novú „ideológiu“, nemôže túto funkciu v nijakom prípade plniť. Človeka bezvýhradne podriaďuje neosobným štruktúram, chápe ho len ako článok v sieti štruktúr, ktorý stráca svoju aktívnu, tvorivú silu a schopnosť. Ako „nová ideológia“ je protivedecký, protisocialistický, odtrhnutý od spoločenského kontextu.

V ďalšej časti referátu sa A. Sirácky zaoberal dejinami štrukturalizmu. Analyzoval jeho ideové zdroje, jeho realizáciu v Pražskom lingvistickom krúžku, ktorý u nás zasiahol svojím vplyvom v dvadsiatych a tridsiatych rokoch širokú oblasť kultúry, umenia, filozofie, literatúry, histórie. Hlavnú pozornosť však venoval francúzskemu typu štrukturalizmu a jeho prenikaniu do filozofie. Podrobne sa zaoberal C. Lévim-Straussom a jeho štrukturalistickou koncepciou v etnológii a štrukturalistickými metódami v jazykovede pod vplyvom F. Saussura.

Zvláštna časť príspevku autora bola venovaná systémovo-štruktúrnej analýze a jej miestu v metodológii vedeckého poznania, ako aj jej vzťahu k dialektickej metóde. Pri systémovo-štruktúrnej analýze sa objekt skúma metódou empirickou a pokiaľ možno experimentálnou. Dosiahnuté výsledky sa potom vyhodnocujú štatisticky. Aj keď je možné tento vzťah medzi prvkami vymedziť na objektívnej rovine, jeho konkretizácia si vyžaduje dialektický prístup a marxistickú hierarchizáciu faktorov. Len v takomto dialektickom prístupe sa podľa autora preveruje základná vývojová zákonitosť ako prí-

márna. Systémová a štruktúrna analýza má svoje opodstatnenie a plní svoju funkciu vedeckej metódy len v rámci dialektickej metódy. V opačnom prípade štruktúrologická koncepcia vyzdvihuje do popredia abstraktné vzťahy, v ktorých dominuje ahistorizmus a formalizmus. Preto je štrukturalizmus ako všeobecná vedecká teória, ako filozofická doktrína v rozpore s marxizmom-leninizmom.

Aj keď štrukturalisti svojou metódou dosiahli čiastočné empirické výsledky, úsilie vytvoriť z nej všeobecne platnú, univerzálnu filozofickú metódu viedlo ku konfliktu s dialektickým myslením, pretože nedokáže vysvetliť prechod z jedného systému do druhého, neobjasňuje determinujúce faktory vnútorných zmien. Podľa akademika A. Siráckeho aj do exaktnosti prepracovaná štruktúrno-funkcionálna metóda je v základoch protidialektická a protimaterialistická.

Po hlavnom referáte ako prvý koreferent vystúpil akademik I. Hrušovský, pracovník Ústavu filozofie a sociológie SAV. Vo svojom príspevku *Kategória vzájomné pôsobenie* analyzoval kategóriu vzájomné pôsobenie v súvislosti so základnými ontologickými a gnozeologickými problémami, o ktorých sa diskutuje v súčasnosti u nás, a najmä v ZSSR. Pri analýze tejto kategórie sa koncentroval najmä na otázky štruktúry hmoty, štruktúrnych rovín konkrétneho bytia, na dialektiku objektívneho bytia a kognitívno-praktického subjektu.

Súčasne kriticky konfrontoval a analyzoval najvýznamnejšie koncepcie dialektiky štruktúry rozvíjané v súčasnom filozofickom myslení.

Po koreferáte nasledovala diskusia k hlavnému referátu, ako aj k prednesenému koreferátu, v ktorej sa konfrontovali a vyjasňovali stanoviská k predneseným problémom.

Dňa 8. októbra pokračovala vedecká konferencia k danej problematike koreferátmi z jednotlivých spoločenských vied. Člen korešpondent SAV J. Ružička, DrSc., riaditeľ Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV, predniesol príspevok *Hlavné črty jazykovedného štrukturalizmu*. Analyzoval v ňom vplyv štrukturalizmu vo vývine slovenskej jazykovedy, jeho prínos pri rozpracovávaní čiastkových problémov, jeho jednostrannosť a ohraničenosť v jazykovednom výskume a jeho prekonanie vo výskume spisovnej slovenčiny a jej kultúry uplatnením princípov marxistickej dialektickej metódy.

Prof. Ing. M. Kodaj, CSc., z Ekonomického ústavu SAV v príspevku *Marxistická metóda a systémová analýza sa zameria* na problémy súvisiace s rozpracovávaním štruktúrno-systémových postupov v marxistickej politickej ekonómii. Vo svojej analýze poukázal na základný rozdiel v ich chápaní v buržoáznej a v marxistickej vede, ako aj na ich vzťah k dialektickomaterialistickej metóde. Podľa neho k analýze ekonomických faktov v ekonomickej vede postačuje dialektickomaterialistická metóda, ktorá je schopná vystihnúť sám vývoj a ktorá obsahuje široký arzenál prostriedkov na všestrannú analýzu ekonomickej skutočnosti.

Doc. PhDr. F. Miko, DrSc., z Literárnovedného ústavu SAV predniesol príspevok na tému *Štrukturalizmus a literárna veda*. Rozobral v ňom genézu štrukturalizmu v literárnej vede. Ukázal na niektoré aspekty vývinu, kedy bol štrukturalizmus gestorom určitých vývinových tendencií. Parciálne objavy v štrukturalizme viedli k určitým pozitívnym výsledkom a mali vplyv na vývin literárnej vedy.

V poslednom období sa podľa autora literárnovedný štrukturalizmus dostal do ideologickej roviny, kde má predovšetkým politický program. V tejto podobe je už aj pre literárnu vedu absolútne neprijateľný a je v rozpore s dialektikomaterialistickou metódou.

PhDr. R. Roško, CSc., pracovník Ústavu filozofie a sociológie SAV v príspevku *Spoločenský systém v marxistickej a štrukturalistickej koncepcii* analyzoval pojem triednej štruktúry, spoločenskej triedy v marxistickej sociológii a v rôznych buržoázných teóriách. Poukazoval na nevyhnutnosť kritickej reflexie pri preberaní pojmov z nemarxistických teoretických systémov a pri ich používaní v marxistickej sociológii.

PhDr. M. Leščák, CSc., z Národopisného ústavu SAV v príspevku *Vývin a miesto štruktúrnej analýzy v etnografii* analyzoval niektoré aspekty štruktúrno-systémovej analýzy v etnografii. Porovnávaním rôznych spôsobov aplikácií štruktúrno-systémových prístupov (C. L. Strauss, P. Bogatirev, súčasné tendencie vývinu štruktúrnej analýzy v etnografii) poukázal na produktivnosť týchto metód v rámci marxistickej metodológie a na negatívne črty ich nekritického uplatnenia v súčasnej buržoáznej etnografii.

V príspevku PhDr. I. Šipoša, CSc., a PhDr. O. Árochovej, CSc., z Ústavu experimentálnej psychológie SAV *Štrukturalizmus v psychológii* sa analyzuje vplyv a prínos štruktúrno-systémového prístupu v psychológii. Kriticky sa prehodnocujú štruktúrno-metodické prístupy v genetickej a sociálnej psychológii.

Doc. PhDr. J. Čierny, CSc., z Historického ústavu SAV v príspevku *Štrukturalizmus a historická veda* poukázal na to, prečo a ako v šesťdesiatych rokoch prenikli do historickej vedy prvky štrukturalistickej ideológie a ďalších ideológií cudzích marxizmu-leninizmu a akým spôsobom sa marxistická historická veda s nimi v súčasnom období vyrovnáva.

9. októbra pokračovala konferencia diskusnými vystúpeniami. Pracovníci jednotlivých spoločenskovedných pracovísk zaujímali stanoviská k nastoleným problémom v hlavnom referáte, ako i v príslušných koreferátoch. Diskusia, ktorá mala polemický charakter, sa niesla v duchu dialektikomaterialistických princípov a umožnila hľadať spoločné stanoviská rôznych oblastí spoločenskovedného poznania k danej problematike.

Konferenciu ukončil akademik Andrej Sirácky. Konštatoval, že všetky koreferáty, ako aj diskusné vystúpenia boli v súlade s hlavným referátom a podstatne prispeli k prehĺbeniu pohľadu na danú problematiku z hľadiska špeciálnych vied.

Konferencia ukázala, že štrukturalizmus ako filozofický systém je pre marxizmus neprijateľný. Má ideologickú funkciu, prostredníctvom ktorej zabezpečuje podporu kapitalistického systému. Z prednesených príspevkov vyplýva, že aj jednotlivé spoločenské vedy odmietajú štrukturalizmus ako filozofický systém, pretože jednoznačne vystupuje proti materialistickej dialektike, čo sa prejavuje predovšetkým v preferovaní logických štruktúr pred historickými, v idealistickom chápaní štruktúr, ako aj pri skúmaní zložitých, najmä sociálnych štruktúr, kde sa prejavuje jeho eklektická povaha.

Na druhej strane konferencia poukázala na nevyhnutnosť rozpracovávať štruktúrno-systémové postupy ako jednu z metód poznávania. Tieto však nemôžu nahradiť materialistickú dialektiku, ale naopak, dialektika sa stáva všeobecnofilozofickým základom štruktúrno-systémových prístupov, ktoré majú v jed-

notlivých spoločenských vedách pri poznávaní niektorých špecifických aspektov svoje opodstatnenie.

Podľa akademika A. Siráckeho konferencia splnila svoj cieľ. Obohatila danú problematiku o nové podnetné myšlienky a stala sa základom pre hľadanie spoločného jazyka a riešenia aktuálnych problémov, ktoré sa dotýkajú všetkých spoločenských vied.

V závere sa konštatovala aktuálna potreba pravidelného poriadania podobných interdisciplinárnych podujatí.

Ján Dubnička